

II KNJIGA

Phyllis Auty i Richard Clogg,
urednici

BRITANSKA POLITIKA
PREMA POKRETU OTPORA
U JUGOSLAVIJI I GRČKOJ

Predgovor urednika

Ova se knjiga temelji na referatima i diskusiji konferencije što se u srpnju 1973. održala u Historijskom odjelu *School of Slavonic and East European Studies* Londonskog sveučilišta. Svrha je konferencije bila da se ponovo razmotre britanski službeni stavovi prema otporu u Jugoslaviji i Grčkoj u drugom svjetskom ratu u svjetlosti podataka u službenim dokumentima (danim na uvid javnosti u siječnju 1972) i u svjetlosti ličnih sjećanja nekih ljudi koji su u to vrijeme sudjelovali u kreiranju i izvršavanju britanske politike. Pažnja sudionika konferencije bila je usredsređena na britanske političke odluke, naročito u 1943. godini. Nije se pokušala dati koherentna slika događaja u Jugoslaviji i Grčkoj od 1941. do 1945. godine, iako su mnogi događaji spomenuti, a o nekima se i diskutiralo, potpunije nego dosad. Prilaže se kratak popis publikacija na engleskom jeziku iz kojih čitalac može dobiti sliku. Učesnici konferencije nisu pokušali sistematski razmotriti politike drugih dviju velikih saveznika niti politike dviju izbjegličkih vlada; nisu također pokušali povezati događaje u Jugoslaviji i Grčkoj sa zbivanjima u susjednim zemljama (Italiji, Albaniji, Mađarskoj, Rumunjskoj i Bugarskoj) ili s općom stratejskom situacijom na Sredozemlju i njezinim mijenama. Te važne teme još uvijek čekaju da ih obrade historičari.

Otkrića do kojih se došlo čitanjem službenih dokumenata zajedno s materijalima iznijetim u diskusiji nakon referata rasvjetljavaju mnoge probleme koji su u prije objavljenim prikazima ostali nedovoljno objašnjeni. Misli se uglavnom na odnose između raznih britanskih ustanova koje su imale veze s ratom na Balkanu. (Te su ustanove i službe bili *Foreign Office*, *Special Operations Executive*, *Vrhovna komanda za Srednji istok*, te, donekle, *Political Warfare Executive* i *British Broadcasting Corporation*.) Unatoč tome slici koja iz svega toga proizlazi, koja je ionako konfuzna, nedostaje ključna dimenzija. To je zbog toga što nisu dani na uvid javnosti neki ključni dokumenti *Foreign Officea*, a i zato što još uvijek nije uopće dana na uvid javnosti arhiva *Special Operations Executive* (osim nekih dokumenata SOE koji su bili poslani *Foreign Officeu*, Ratnom kabinetu i načelnicima štabova). Treba međutim napomenuti da je u usporedbi s postupkom svih drugih zemalja (osim Sjedinjenih Američkih Država) postupak britanske vlade u pogledu davanja na uvid javnosti službenih dokumenata bio veoma darežljiv; osim toga jasno je da se neki dokumenti ne mogu dati na uvid javnosti čak ni nakon trideset godina.

Na kraju najtoplije zahvaljujemo učesnicima 11 stvaranju ove knjige - onima koji su sudjelovali u konferenciji, upravnom vijeću *School of Sla-*

vonie and East European Studies, koje je platilo najveći dio troškova konferencije, i *Nuffield Foundation*, koja je dala darežljiv novčani prilog. Također želimo zahvaliti brojnim pojedincima koji su pomogli da ta konferencija uspije, naročito Nicholasu Buggu i Anne Pilcher s King's Collegea Londonskog sveučilišta, Hildi Chan iz School of Slavonic and East European Studies i Mary Jo Clogg, koja je izradila indeks. Naročito dugujemo zahvalnost Jeannei Clissold, koja je odigrala krupnu ulogu u pripremanju za konferencije, u transkripciji diskusije i u tipkanju teksta knjige. Izvaci iz dokumenata Državnog arhiva i izvaci iz knjige J. Ehrmana *Grand Strategy* objavljuju se na temelju dozvole direktora Her Majesty's Stationery Office.

London
u ožujku 1974.

Phyllis Auty
Richard Clogg

U godini koja je prošla od konferencije do konačne pripreme teksta ove knjige za tisak morali smo s velikim žaljenjem zabilježiti smrt dvojice učesnika konferencije koji su sudjelovali, s velikom distinkcijom, i u događajima o kojima se govorilo na konferenciji. To su pukovnik sir John Stevens i pukovnik S. W. Bailey. Obojica su bili ljudi izuzetne vrijednosti; iako su se jedan od drugog mnogo razlikovali, ipak su imali dva izuzetna dara. Prvi je bio posjedovanje radoznalosti i maštovitosti, što im je omogućilo da razumiju druge ljude i osjećaju kao oni, da duboko prodru u njihove jezike i kulture. Drugi njihov dar bijaše moć da stječu i nadahnjuju prijateljstvo i da potiču druge na najplemenitije napore.

John Stevens stupio je u SOE Kairo 1942. godine, pošto je služio u redovnoj vojsci u Francuskoj i na Srednjem istoku. Otišao je na dvije misije u okupiranu Grčku, i to 1943. godine na sjever, a 1944. na Peloponez. Osim toga odlazio je na misije u sjevernoj Italiji 1944. i 1945. godine. Nakon rata stupio je u Bank of England (1946) i postigao blistavu karijeru u bankarstvu i diplomaciji. Neko vrijeme (1965-1967) bio je opunomoćeni ministar za ekonomska pitanja u britanskoj ambasadi u Washingtonu.

Bill Bailey bio je trideset godina znanstveni stručnjak u rudnicima Trepče. Tamo je stekao solidno poznavanje srpske, jugoslavenske i balkanske politike. Postavši 1939. godine pripadnik SOE, nalazio se na odgovornim dužnostima u Carigradu, na Srednjem istoku i neko vrijeme u Sjedinjenim Američkim Državama. Bio je šef britanske vojne misije u štabu generala Mihailovića 1942. i 1943. godine, a član britanske vojne komponente u Savezničkoj kontrolnoj komisiji u Bugarskoj 1945. godine. Poslije toga služio je u britanskoj ambasadi u Ankari. Nakon rata bio je mnogo godina funkcionar Ujedinjenih naroda u Zenevi.

G. H. N. Seton-Watson

Bilješke o sudionicima konferencije

AUTY, Phyllis, Jugoslavenska sekcija Evropskog odjela BBC, 1940-1943, Political Intelligence Centre. (Srednji istok, 1943-1944.)

BAILEY, S. W. (umro u lipnju 1974). Na radu u SOE, 1939-1941. (Beograd, Kairo i SAD). Glavni oficir za vezu s Mihailovićem (1942-1944).

BARKER, Elisabeth, šef Balkanskog odjela Political Warfare Executive, 1942-1945.

BOLSOVER, G. H., ataše i prvi sekretar britanske ambasade u Moskvi, 1943-1947. Direktor School of Slavonic and East European Studies Londonskog sveučilišta.

CLISSOLD, Stephen, Political Intelligence Center na Srednjem istoku, 1943-1944. Član birtanske vojne misije u Jugoslaviji, 1944-1945.

CLOGG, Richard. Nastavnik moderne grčke povijesti na School of Slavonic and East European Studies Londonskog sveučilišta.

DAVIDSON, Basil, agent SOE u Budimpešti, 1939-1941, u Carigradu, 1941-1942, u Kairu, 1942. Britanski oficir za vezu u Jugoslaviji, 1943-1944.

DEAKIN, F. W. D. Pripadnik SOE, 1942-1945. Prvi britanski oficir za vezu u Titovu Vrhovnom štabu, 1943.

GLEN, sir Alexander. Pomoćnik pomorskog atašea u Beogradu, 1939-1941, predstavnik Admiraliteta u Albaniji, 1941-1942, osobni predstavnik vrhovnog komandanta za Sredozemlje u Jugoslaviji 1943-1945.

GUBBINS, sir Colin, generalmajor. Direktor operacija i obuke SOE, 1940-1943, šef SOE od 1943.

HAMMOND, N. G. L., profesor. Britanski oficir za vezu u Grčkoj, 1943-1944.

HENNIKER-MAJOR, sir John. Britanski oficir za vezu u Jugoslaviji, 1943-1944.

HORNSBY-SMITH, dame Patricia. Osobna pomoćnica lorda Selbornea, ministra za ekonomsko ratovanje, nadležnog za SOE.

JOHNSTONE, Kenneth. Pripadnik Political Warfare Executive u Kairu, 1941-1942, 1943-1944. Savezničko-grčki ured za informacije, 1943-1945.

MACLEAN, sir Fitzroy, brigadni general. Komandant savezničke vojne misije kod maršala Tita 1943-1945.

MYERS, E. V., brigadni general. Komandant britanske vojne misije kod grčkog otpora, 1942-1943.

PAWSON, David. SOE u Grčkoj 1940-1941, u Carigradu i Smirni 1941-1944.

PAWSON, Palema. SOE u Grčkoj, 1940-1941, u Carigradu i Smirni, 1941-1944.

SETON-WATSON, G. H. N., profesor. SOE u Rumunjskoj, 1940, u Jugoslaviji, 1941, u, Kairu i Carigradu, 1942-1944.

STEVENS, sir John (umro u studenom 1973). SOE u Kairu, 1942, britanski oficir za vezu u Grčkoj, 1943-1944.

SWEET-ESCOTT, B.A. C. U londonskoj centrali SOE. Odlazio u misije u Kairo i drugamo.

TAYLOR, George, načelnik štaba (1940-1942) sira Franka Nelsona i sira Charlesa Hambroa, šefova SOE. Specijalni emisar u prekomorskim misijama SOE, 1943.

WOODHOUSE, C. M., komandant Savezničke vojne misije kod grčkog otpora, 1943-1944.